

ΚΕΙΜΕΝΟ: Αρχιμανδρίτης Μελέτιος Κουράκης, Στρατιωτικός Ιεροκύριος

Στρατιωτικοί Ιερείς στον Αγώνα της ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

Αντί προλόγου

Μία από τις άγνωστες -εν πολλοίς- πτυχές της ανεκτίμητης προσφοράς της Ορθοδόξου Εκκλησίας στο Ελληνικό Έθνος είναι η αποφασιστική συμβολή των στρατιωτικών ιερέων στην επιτυχία του αγώνα της Παλιγγενεσίας. Πρόκειται για τη μεγαλειώδη πατριωτική προσφορά ορθόδοξων κληρικών, που, ως διορισμένοι ή εθελοντές στρατιωτικοί ιερείς, βρέθηκαν στα πεδία των μαχών, στο πλευρό των μαχόμενων Ελλήνων. Διακρίνονται δε σαφώς από τους ιερείς εκείνους που έλαβαν τα άρματα και αγωνίστηκαν ως μαχητές εναντίον των Τούρκων.

Η παρουσία στρατιωτικών ιερέων στον αγώνα του '21

Η παρουσία στρατιωτικών ιερέων στον αγώνα του '21 μαρτυρείται από τις πάσης φύσεως πηγές και χρονολογείται από την έναρξη της Επανάστασης.

Ήδη στην πρώτη Εθνική Συνέλευση της Επιδαύρου θεσμοθετείται και επισήμως, με το ψήφισμα της 9^{ης} Απριλίου 1822, θέση ιερέα για κάθε χιλιαρχία του νεοσύστατου τακτικού στρατού. Βάσει του κανονισμού ονομάζεται Αξιωματικός και εντάσσεται στο επιτελείο της μονάδας, ανάμεσα στο γραμματέα, τον ιατρό και το φρονιστή, με προσδιοριζόμενο μάλιστα

μηνιαίο μισθό, ύψους 120 γροσίων¹. Στην πρώτη δε αναλυτική ονομαστική κατάσταση των αξιωματικών ενός Συντάγματος Πεζικού καταχωρείται, ανάμεσα στους “Τενικούς Αξιωματικούς” και το όνομα του ιερέα Νικολάου².

Αλλά και εκτός του τακτικού στρατού, στα στρατιωτικά σώματα των Ελλήνων Οπλαρχηγών, είχαν ενταχθεί εθελοντές στρατιωτικοί ιερείς που προσέφεραν, καθ’ όλη τη διάρκεια του αγώνα, αμισθί, τις πολύτιμες υπηρεσίες τους. Στο ιδιαίτερο σώμα του Θ. Κολοκοιρώνη υπηρετούσαν οι ιερείς «Παπά Ζαφειρόπουλος, Οικονόμος από Λάσιτα και Οικονόμος Βελισάριος³»⁴, ενώ στρατιωτικοί ιερείς συνόδευσαν και τα στρατεύματα του Γ. Καραϊσκάκη⁵, του Μάρκου Μπότσαρη⁶, του Παπαφλέσσα⁷ και το Ιόνιο στρατιωτικό σώμα⁸.

Στρατιωτικοί ιερείς υπηρετούσαν επίσης και στις πολεμικές μοίρες των Ελ-

λήνων Ναυάρχων, όπως του Αλεξάνδρου Δημ. Κριεζή, όπου είχε διοριστεί ο Παπά Σωφρόνιος Σκλιάς⁹ και στη μοίρα του Τομπάζη και του διαδόχου του Ανδρέα Μιαούλη¹⁰, όπου υπηρετούσε, ως ιερέας του στόλου, ο Αρχιμανδρίτης Θεόδωρος, ο οποίος συχνά δεχόταν τις θερμές ευχαριστίες του αρχιναύαρχου «δια τον αποστολικόν ζήλον, όν ανάπτυσε κατά τας εκδρομάς»¹¹.

Το έργο και η προσφορά τους

Η αποστολή των στρατιωτικών ιερέων στον αγώνα του ’21 -όπως και σε όλους τους αγώνες του Έθνους¹²- ήταν αμιγώς πνευματική. Μένοντας συνεπείς στον ιερό χαρακτήρα του λειτουργήματός τους, δεν χρησιμοποίησαν όπλα κατά των εχθρών. Είναι χαρακτηριστική στο σημείο αυτό η μαρτυρία του Αρχιμ. Νικηφόρου Ρωμανίδη, στρατιωτικού ιερέα καθ’ όλη την περίοδο του αγώνα του ’21 και στη συνέ-

1. Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, 1821-1823, Αι Εθνικά Συνελεύσεις, τόμος πρώτος Α΄, εκδόσεις Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, Αθήναι 1971, σελ. 37-38.

2. Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, μέχρι της εγκαταστάσεως της Βασιλείας, τόμος Α΄, εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου Δ. Α. Μαυρομάτη, 1857, σελ. 271-272.

3. Πρόκειται περί του, εκ της πρεσβυτέρας αδελφής του, γαμβρού του Παλαιών Πατρών Γερμανού με το επώνυμο Διογενίδης. Βλ. Παλαιών Πατρών Γερμανού, Απομνημονεύματα, εκδόσεις Βεργίνα, Δεκέμβριος 1996, σελ. 8.

4. Φωτίου Χρυσανθακόπουλου ή Φωτάκου, Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, τόμος Α΄, εκδόσεις Βεργίνα, Δεκέμβριος 1996, σελ.261-264.

5. Χρήστου Βυζαντίου, Ιστορία των κατά την Ελληνικόν Επανάστασιν εκστρατειών και μαχών, Αθήναι 1956, σελ. 193.

6. F.C.H. Rougenville, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, μεταφρασθείσα υπό Ξενοφώντος Ζυγούρα, τόμος Δ΄, εν Αθήναις, 1891, σελ. 125-126.

7. F.C.H. Rougenville, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, μεταφρασθείσα υπό του Ιωάννου Θ. Ζαφειρόπουλου, τόμος Τρίτος, εν Αθήναις, 1890, σελ. 116.

8. Ιωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασης, τόμος τρίτος, Αθήναι 1860, σελ. 303,305.

9. Αντωνίου Α. Μιαούλη, Συνοπτική ιστορία των υπέρ της ελευθερίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος γενομένων ναυμαχιών, εκδόσεις Βεργίνα, Δεκέμβριος 1996, σελ. 108,118,121.

10. F.C.H. Rougenville, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, μεταφρασθείσα υπό του Ιωάννου Θ. Ζαφειρόπουλου, τόμος Τρίτος, εν Αθήναις, 1890, σελ. 260.

11. F.C.H. Rougenville, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, μεταφρασθείσα από του Ξενοφώντος Ζυγούρα, τόμος Δεύτερος, εν Αθήναις, 1890, σελ. 276.

12. Βλέπε σχετικά, Αρχιμ. Μελετίου Κουράκλη, Η συμβολή των στρατιωτικών ιερέων στους αγώνες του Έθνους, Τρίπολη 1999

χεια μονίμου στρατιωτικού ιερέα στο ανεξάρτητο Ελληνικό Κράτος. Σε ανέκδοτη αναφορά του, της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1837, υπεραμύνεται του πνευματικού χαρακτήρα της αποστολής του, σε αντιδιαστολή προς αυτόν του ιερέα μαχητή, ακόμα και επί των οικονομικών του απολαβών και της ιεραρχικής του εξελίξεως. Τονίζει δε συγκεκριμένως ότι «αν ενηγάλιζον ιδίαις χερσί τα όπλα εξ αρχής ήθελον χείρει ανώτερον βαθμόν καθώς άλλοι. Πλιν δεν είναι νομίζω ευκαταφρόνητον ότι εφύλαξα το Ιερατικόν επάγγελμα, και εβοήθησα τον στρατόν λόγω και έργω πραγματικώς, χρηματίσας μάλιστα εις πολλά Σώματα ως διδάσκαλος άνευ τινός επιμηθίου»¹³.

Οι στρατιωτικοί ιερείς, ακολουθώντας σ'όλες τις μάχες, τους κινδύνους και τις κακουχίες τα στρατεύματα, ιερουργούσαν, εξομολογούσαν, κοινωνούσαν και παραμυθούσαν τους αγωνιζόμενους αδελφούς. Κυρίως όμως προκινδύνευαν στην πρώτη γραμμή του μετώπου. Με το θυσιαστικό παράδειγμά τους, ακόμη και με το αίμα τους¹⁴ συνέβαλαν αποφασιστικά στην ενίσχυση του φρονήματος των ανδρών και στη νικηφόρα έκβαση των πολεμικών επιχειρήσεων.

«Κατά πάσαν πρωΐαν και εσπέραν έψαλλον την αγίαν παράκλησιν»¹⁵ προσευχόμενοι υπέρ ευοδώσεως του αγώνος. Προ των μαχών «με ενδουσιαστικούς λόγους κατά πολύ ενεψύχωναν τον στρατόν, κηρύσσοντες τον υπέρ πίστεως και πατρίδος λόγον»¹⁶. Τελούσαν τη Θεία Λειτουργία και μετέδιδαν τον Άρτο της ζωής, οπλίζοντας τους άνδρες με πρωτοχριστιανικό φρόνημα για να αψηφούν τους κινδύνους και το θάνατο.

Κατά δε τη διάρκεια των μαχών ευρίσκονταν στην πρώτη γραμμή του πυρός «ενθαρρύνωντες τους στρατιώτας»¹⁷, όπως στο χαρακτηριστικό παράδειγμα του περιώνυμου Φλεσάκου, ο οποίος «εις τας μάχας πάντοτε ακράτει εις τας χείρας του την εικόνα της Παναγίας και επήγαιεν εμπρός. Εις τας Πάτρας δε κατά την περίφημον μάχην της 9^{ης} Μαρτίου οι Τούρκοι εκυνήγησαν και αυτόν, όστις καταδιωκόμενος έρριψε την εικόνα εντός μιας βάρου, και είπεν εις αυτήν, ότι αν δεν δυναμώση τους Έλληνας να νικήσουν τους Τούρκους δεν την παίρνει πάλιν, ειπών «πήγαινε και συ με τους Τούρκους». Εντός ολίγου οι Έλληνες ενίκησαν και τούτο εθεωρήθη υπό των στρατιωτών ως θαύμα της Παναγίας»¹⁸.

13. ΓΑΚ/Στρατιωτικοί Ιερείς/Φ.218, α/α εγγράφου 162. Σχετικά με το κεφαλαίοδες θέμα της θέσης των κληρικών στον πόλεμο, βλ. Κωνσταντίνου Ν. Καλλίνικου, Χριστιανισμός και Πόλεμος, 1919 και ιδίως το κεφάλαιο Ο Πόλεμος και ο Χριστιανικός Κλήρος, σελ. 32-76.

14. Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας μέχρι της εγκαταστάσεως της Βασιλείας, τόμος τρίτος, Αθήναι, 1972, σελ. 58-59.

15. Ιωάννου Φιλήμονος, ένδα ανωτ., σελ. 305

16. Φωτίου Χρυσανθακόπουλου ή Φωιάκου, Βίοι Πελοποννήσιων ανδρών, εκδόσεις Βεργίνα, Δεκέμβριος 1996, σελ. 229.

17. Αυτόθι, σελ. 233.

18. Αυτόθι, σελ. 233.

Άλλοτε «έψαλλον παρακλήσεις, δεόμενοι του αληθινού Θεού να βοηθήσει τους Έλληνες να νικήσουν τον εχθρόν» κατά το παράδειγμα του προμνημονευθέντος Παπά Ζαφειρόπουλου, ο οποίος «εις την κατά του Δράμαλη μάχην ήτο εις την ίδιαν θέσιν, όπου εοιέκετο και ο Κολοκοιρώνης και διεύθυνεν αυτήν, και εκεί έψαλλε παράκλησιν, δεόμενος του αληθινού Θεού να βοηθήσει τους Έλληνες να νικήσουν τον ισχυρόν Δράμαλην»¹⁹.

Τέλος προέπεμπαν τους ετοιμοθάνατους αγωνιστές στην αγήρατω ζωή της αμαράντου δόξης προσφέροντάς τους τα τελευταία πνευματικά εφόδια, όπως συνέβη και με τον μεγάλο οπλαρχηγό Γ. Καραϊσκάκη. Ο κορυφαίος πολέμαρχος του Γένους, μετά από θανάσιμο τραυματισμό, λίγες ώρες πριν το θάνατό του, κάλεσε τον πνευματικό του, «ένα των ιερέων του στρατοπέδου, εξωμολογήθη, ως αληθής και θεοσεβής χριστιανός, εζήτησε συγχώρησιν παρά των περιεσιτών και εκοινώνησε των ακράντων μυστηρίων»²⁰.

Αντί επιλόγου

Η ανεκτίμητη προσφορά και η καθοριστική συμβολή των στρατιωτικών ιερέ-

ων στην ευόδωση του αγώνα του '21 έχει αποτυπωθεί, με εύγλωττο τρόπο και στη μαρτυρία ενός από τους αυτίπιες μάρτυρες των ηρωικών αγώνων και θυσιών τους υπέρ της ανεξαρτησίας του Έθνους. Παραδέτομε ένα μικρό απόσπασμά της ως κατακλείδα της επιγραμμαιτικής αυτής αναφοράς μας στους στρατιωτικούς ιερείς του αγώνα της εθνικής μας παλιγγενεσίας.

«Προκειμένου περί πίστεως και πατριδος, πυρίκαυστα ρίπτουσι (σ.σ οι ιερείς) τα λεγόμενα βεράτια αυτών, αποξένονται οικειοδελώς πάσης υπερμηήσεως και αρμοδιόπιτος πολιτικής, και αντί ικετών ταπεινών προς τυράννους μετασχηματίζονται εις μαχητάς σταυροφόρους, αλλά πιστούς σταυροφόρους, κατά των τυράννων. Ό,τι άλλοτε νύχοντο εν τω ναώ «Σώσον Κύριες τον λαόν σου», τούτου γίνονται ήδη η προθυμότερα εκτέλειεις εν τοις πεδίοις του Άρεως, πανιαχού συγκινδυνεύοντες περί των όλων, πανιαχού μαρτυρούντες υπέρ πίστεως και πατριδος, και πανιαχού εκπροσωπούντες την εκκλησίαν, ευλογούσαν τους μαχόμενους και αγιάζουσαν τους πίπιτοντας υπέρ ιερών και οσίων»²¹.

19. Αυιόδι, σελ. 97-98.

20. Χρήστου Βυζαντίου, ένθα ανωτ., σελ. 193.

21. Ιωάννου Φιλήμονος, ένθα ανωτ. σελ. 29-30.